

*Галіна Тварановіч
Беласток*

Паэтыка верша Уладзіміра Гайдука

Творчасць – заўсёды збытак уражанай хараствам і трагізмам свету душы, *узрушэнне, у якім пераадольваецца звыклы эгаізм чалавечага жыцця*¹. Неспавядальнымі шляхамі таемная стыхія слова, гуку і коле-ру настойліва шукае мажлівасці, каб уцялесніцца, адбыцца менавіта ў найбольш адпаведнай сабе форме. І нараджаецца твор – як вызва-ленне, можа нават выратаванне аўтару, падпарадкаванаму ў гэтае ім-гненне нейкай вышэйшай волі і нібыта адсутнаму ў самім сабе... Своеасабліва акрэслена гэтае дзівоснае ўтаймаванне духу ў творчым акце паэтам Уладзімірам Гайдуком:

Падумала, спадарыня, хоць раз аб тым,
Чытаючы паэтаў строфы –
Шлях Ісціны і шлях Галгофы,
Над Рубіконам вечнасці блакіт.

І скрып пярэ ў начной цішы.
Лебедзь астральны і трава ў расе.
Пачуць хоць раз жаданы спеў,
А потым вочы стомлена на міг закрывь.

Час працы словы ажывіў – апраўдан труд,
Гармоніі закон у новай форме.
Дух бунту актам стаў пакоры –
У вершы завяршыўся Абсалют².

¹ Н. А. Бердяев, *О назначении человека*, Москва 1993, с. 134.

² Уладзімір Гайдук, *Паш аернага хлеба*, Беласток 1997, с. 31.

Выпала земляробу У. Гайдуку жыць згодна з сонцазваротам, рухам прыроды ў бацькоўскім Тарнопалі сярод Белавежскай пушчы. І, нягледзячы на знясільваючую сялянскую працу, самоту, – эстэтызаваць навакольны свет, само жыццё, у якім прасякнуты адной агульнай повяззю і чалавек, і дрэва, і птушка: *Нас аднолькава жыццё законам строгім // у нечаканасці вядзе і правярае*³. Ці не абавязковы складнік ментальнасці кожнай творчай асобы ўяўляе сабой гэтае абвостранае вычуванне лучнасці ўсяго жывога – у сваю чаргу, пэўна, аднаго з найгалоўных законаў самога зямнога універсума...

У. Гайдук, член беларускага літаратурнага аб'яднання „Белавежа”, нарадзіўся 7 верасня 1941 года ў вёсцы Полымя Гайнаўскага павета. Пасля заканчэння пачатковай школы два гады ён правучыўся ў беларускім ліцэі ў Бельску, пазней спрабаваў прадоўжыць адукацыю ў беластоцкім завочным ліцэі, аднак задуму гэтую аспрэчылі цяжкія матэрыяльныя ўмовы. Давялося спачатку гаспадарыць на хутары разам з маці, а пасля, на жаль, аднаму.

Шлях ісціны, шлях Галгофы рана паклікаў вясковага хлапчука: дзесяцігадовым вучнем трэцяга класа пачатковай школы Валодзя піша свой першы верш, а дэбютуе на старонках „Нівы” ў 1956 годзе. Увідавочвалася таўро паэтычнага таленту, беларуская літаратура ўзбагачалася на самабытнага творцу.

Дакладна акрэсліў галоўныя параметры творчасці У. Гайдука пачатковага перыяду ў артыкуле *Самотнік у свеце рэчаў* Ян Чыквін:

Лірычныя творы Уладзіміра Гайдука выдзяляюцца мяккім лірызмам, пошукамі красы ў вобразах роднай прыроды, загледжанасцю ва ўнутраны свет чалавека. Адчуваўся пад імі моцны падмурак народнага светаразумення. Яны здзіўлялі сваёй мастацкай завершанасцю і псіхалагічна-артыстычнай праўдаю. А колькі гадоў было тады паэту? Усяго пятнаццаць, шаснаццаць, сямнаццаць. Малады ўзрост, фактычна толькі пачатак! Гэта абнадзейвала⁴.

Самім нараджэннем у сялянскай сям’і зададзены быў У. Гайдуку рытм жыцця ва унісон з прыродай. Цыклічнасць часу, мабыць, асабліва адчуваецца, прасякае ўсю чалавечую істоту на сялянскім падворку, полі, лузе. Год распісаны, раскладзены ў адпаведнасці з рухам зямлі вакол сонца. Вызначана селяніну падпарадкоўвацца зменам у прыродзе,

³ Уладзімір Гайдук, *Блакітны вырай*, Беласток 1990, с. 26.

⁴ Ян Чыквін, *Далёкія і блізкія. Беларускія пісьменнікі замежжа*, Беласток 1997, с. 130.

мусова або добраахвотна паспяваць за імі. Пра тое, што спрадвечная мудрасць гэта – арганічны складнік светаўспрымання паэта, засведчылі самыя першыя творы У. Гайдука. У адным з „ніўскіх” дэбютных вершаў *Зіма ідзе ён між іншым піша*:

Жаўціцца гай,	Што пара
Лісце дрыжыць,	Ужо жыта сеяць
А павуцінне	На палях.
У свет ляціць.	І калі рунь зямлю акрые,
Яно нам кажа,	Нястрашны вецер ёй, што вые ⁵ .

З кожнай новай парою на падворку знітаваны пэўны сялянскі клопат, што юны паэт усведамляе з усёй сур’ёзнасцю, хоць на ім і не ляжыць яшчэ палкавітая адказнасць за зялёную ніву.

Другі верш з „ніўскага” дэбюту У. Гайдука *Захад сонца* таксама належыць да пейзажнай лірыкі:

Знізілася сонца й колерам чырвоным
Аблівае хмары і бору кароны.
Праменьнямі сыпле, як дзяўчына смехам,
Зямлю абнімае, якая ж уцеха!⁶

Эстэтызуецца юным паэтам вялікасная з’ява прыроды. Верш насычаны метафарамі, параўнаннямі; сагрэты адносінамі да сонца як дзейснага, прыхільнага саўдзельніка чалавечага жыцця, амаль сябра, добрага прыяцеля.

І сёння з перспектывы амаль паўвекаваго творчага шляху выразна праглядаюць у дэбютных вершах У. Гайдука дзве важныя тэндэнцыі, прынамсі, у мастацкім асэнсаванні прыроды. Погляд аратага, якому важна ў час кінуць зерне ў раллю і паэта, які славіць прыгажосць, хараство, якому дарагія і жыта, і васількі ў ім. Так сталася, што цягам усяго свайго жыцця як творчая індывідуальнасць У. Гайдук вырашае на практыцы адну з кардынальных праблем грамадскага жыцця, узнятую яшчэ ў адраджэнскі „нашаніўскі” перыяд наймаладым класікам беларускай літаратуры Максімам Багдановічам:

20. І адказаў яму (Пятру – Г.Т.) Хрыстос: няма красы без спажытку, бо сама краса і ёсць той спажытак для душы.

⁵ *Рунь*, Беласток 1959, с. 32–33.

⁶ Тамсама, с. 31.

21. І навучаючы іх мовіў: аглянiцеся навокал! Ці ж не нiва калыхаецца каля нас?
22. Пяжка каля яе працаваў гаспадар і вось бачыць: памiж збожжа ўзраслі васiлькi.
23. І сказаў ён у сэрцы сваім: хлеб адбiраюць у мяне гэтыя сiнія кветкi, бо поўнаважкiя каласы маглі б узрасці тут замiж васiлькоў.
24. Але, яшчэ з малалецця краса іх прыйшла мне па душы. І таму я не вырву з каранём іх і не выпляню, як усякае благое зелле. Няхай растуць і радуць, як у маленстве, сэрца маё.
25. Так казаў сабе гаспадар у сэрцы сваім! І не падняў ён рукі на васiлькi.
26. Я ж кажу вам: добра быць коласам; але шчаслiвы той, каму дадзена быць васiльком. Бо нашто каласы, калi няма васiлькоў?⁷.

На пачатку ў значнай ступені утылітарнага, спакушанага прывiднымi навукова-тэхнiчнымi магчымасцямi ХХI стагоддзя відавочна, што пытаннi, якiя хвалівалі М. Багдановiча амаль стагоддзе таму, застаюцца актуальнымi і надалей. Нават больш таго: набылі новую вастрыню, драматызм. Найчасцей якраз „васiлькi” – мастацтва, духоўнасць прыносяцца ў ахвяру прагматычным iнтэрэсам штодня ў сучасным свеце.

Творчы набытак паэта-земляроба У. Гайдука сведчыць аб тым, што яму ўдалося падпарадкаваць свайму духоўнаму рытму „свет рэчаў” з яго неабмiнальнымi абавязкамі. Падпарадкаваць, мудра падпарадкаваўшыся. Так, у размове з Тэрэсай Занеўскай паэт зазначыў:

І ў маім выпадку трэба найперш засеяць зерне, каб сабраць ураджай. А гэта не заўсёды ўдаецца, як задумваецца. Ды хто нiколі не араў зямлi, нiколі не сеяў зерне або не збiраў ураджаю, той гэтага не зразумее. Працуючы, западаеш у своеасаблiвы „транс”, адчуваеш моц жыцця, дыханне зямлi і покліч космасу, па сутнасцi, нараджаецца хвiлiна асаблiвая, якая, магчыма, нiколі не паўторыцца. Гэта ўласна і ёсць Пазэзія – чара і прага⁸.

Пэўна, ці не кожны паэт, увогуле творчая асоба ва ўсе часы шукае ў сабе шляхоў гарманiчнага паяднання матэрыi і духу – гэтых ворагаў, супернiкаў, паплечнiкаў. І аб тым, якiм складаным, нават небяспечным iспытам як самой асобе, так і грамадству, можа стацца выпрабаванне талентам, сведчыць гiсторыя ўсяго мастацтва.

⁷ Максім Багдановiч, *Апокрыф, (у) Поўны збор твораў у трох тамах*, Мiнск 1993, т. 2, с. 51–52.

⁸ Teresa Zaniewska, *A dusza jest na wschodzie. Polsko-białoruskie związki literackie*, Białystok 1993, s. 90.

*Селянін-мастак*⁹, славячы сваім талентам вялікасны дар жыцця, жменьмі зерня расквечвае зямлю, радуецца разам з жаваранкам над адмысловымі зялёнымі палотнамі аблашчаных рукою чалавека палёў. Хіба менавіта ў такія імгненні нараджаецца верш-прызнанне:

Такой хвіліне сэрца аддаю,
Што вечна будзе свежай на паперы,
А словы, бы на камені разьбу,
Ні бура, ні агонь не пераменіць.

Сваім павабам, шчырасцю сваёй,
І радасцю, і горкімі слязамі, –
Будзеш хвіліна проста і жывой,
Ператрываеш цэлымі вякамі¹⁰.

Гэты па-свойму праграмны, ключавы верш – адзін з тых твораў, якімі адкрываецца першы зборнік У. Гайдука *Ракіта* (1971). Лапідарна дакладна і вобразна паэт прысягае на вернасць шматаблічнаму жыццю, таленту, паэтычнаму слову і ўрэшце ўвогуле мастацтву. Ён выразна ўсведамляе, што адной з неабходных умоў творчага працэсу з’яўляецца шчырасць, бо толькі ёю забяспечваюцца непаўторнасць, індывідуальнасць мастацкай матэрыі.

Цікава, па-свойму знамянальна, што ў першы свой зборнік У. Гайдук не ўключыў верша *Яшу Буршу*:

Разгадай песню пушчы	ты ўсё чуеш
яе шум урачысты	душою
з ветрам кожнае дрэва гамоніць	неабдымнай свабоднай
для сябе зразумелай мовай	твары песню
	якою
	захапіць усіх зможаш ¹¹

Паэт, мастак Яша Бурш аддаваў перавагу свабоднаму вершу са згушчаным зместам, асацыятыўнай ускладнёнай вобразнасцю, чым выразна выдзяляўся сярод „белавежцаў” на пачатку 60-х гадоў. Гэта дзесяцігоддзямі пазней свабодны верш нароўні з сілаба-танічным увойдзе на старонкі „белавежскіх” зборнікаў, а праз іх засвоіцца і некаторымі паэтамі ў Беларусі.

⁹ Уладзімір Гайдук, *Блакiтны вырай*, с. 5.

¹⁰ Уладзімір Гайдук, *Ракіта*, Беласток 1971, с. 6.

¹¹ *Белавежа. Літаратурны альманах № 1*, Беласток 1965, с. 117.

Наўрад ці, пішучы вершы, думаў У. Гайдук пра тое, каб быць зразуметым чытачом ці слухачом. Пэўна, не ставіў перад сабою такой мэты, яна, гэтая мэта, рэалізавалася спантанна ў яго творчасці, расквітнеўшай сярод прыроды і сялянскага побыту. Відаць, парада Яшу Буршу пісаць даступна і зразумела для кожнага вынікала з маладога ўсведамлення ўласнай сілы і праваты, прыярытэту свайго шляху, якім, уласна, ішла на той час большасць „белавежцаў”. Аднак, відаць, невыпадкава, як забыўся У. Гайдук пра верш-зварот да Я. Бурша, бо амаль неўзабаве па яго публікацыі напісаны былі паэтам-сялянінам вершы, якія шэраговаму абывацелю гаварылі няшмат. Як, напрыклад, згаданы ўжо тут на самым пачатку артыкула: апелявалі да сутнаскага, глыбока прыхаванага ў душы. Відавочна, што іхняя сугестыўнасць, медытацыйнасць мае ў значнай ступені нязмушаны характар, нібы з’яўляючыся нечаканасцю і для самога аўтара. У некалькіх радках падаецца дынаміка развіцця універсальных законаў быцця – і творчых, і этычных. Менавіта на абсягах цягнення, адной з галоўных хрысціянскіх вартасцей, упакорваюцца, суцішваюцца супярэчлівыя стыхіі чалавечай душы, каб у чарговы раз, аднак жа заўсёды зноў упершыню, быў спазнаны лірычным героем, самім паэтам, *гармоніі закон і ў новай форме завяршыўся Абсалют*. Каб, як у вялікія дні самога Богага тварэння, узнікла новая з’ява, якой дагэтуль не было – новая эстэтычная рэчаіснасць. Яе ж мастацкая каштоўнасць вызначаецца, ці ні найперш, духоўнай значнасцю лірычнага суб’екта.

У вершы *Ракіта*, які даў назву першаму паэтычнаму зборніку Уладзіміра Гайдук, апісваецца канкрэтная сітуацыя: завейнай зімовай парой лірычны герой вырашыў нарэзаць ракіты, каб сплесці кошык. І вось застыў перад пругкімі дубцамі са спізорыкам у руках:

Сарваў вецер лісце-адзенне,
Я цяпер вас пазбаўлю жыцця.

Горка доля чорнай ракіты,
Пні пакажуць карэння след.
А вясною сок стрэліць лісцем,
Многа пасынкаў нарасце¹².

У сціплым часава-прасторавым кантыненте гэтага паэтычнага тэксту сышліся патрэба сялянскага жыцця, дынамічны тут зімовы

¹² Уладзімір Гайдук, *Ракіта*, с. 8.

пейзаж і – *благоговение*, замілаванне, пашана перад жыццём, можна сказаць этычная філасофія жыцця, якую актыўна распрацоўваў і імкнуўся рэалізаваць на практыцы славуты гуманіст Альберт Швейцар, адмовіўшыся ад бліскучай кар’еры філосафа, прафесара універсітэта, арганіста, каб свае лепшыя гады правесці ў далёкім афрыканскім Ламбаранэ на экватары, лечачы людзей. Аптымістычна-этычнае светабачанне па вызначэнню А. Швейцара *утверждает мир и жизнь как нечто само по себе ценное*¹³. Маюцца на ўвазе беражлівыя адносіны да патрэб, магчымасцей кожнага: тое, што ты можаш, хай сабе і малое, значыць шмат. Галоўнае – не застацца ў даўжніках перад прыродай, палкам рэлізаваць сябе. Маштабы духоўнага свету кожнага канкрэтнага чалавека дазваляюць яму ўзняцца на жыццёвыя вяршыні – у кожнага свой Эверэст. Саму этыку А. Швейцар разумее як вобласць дзейнасці чалавека, скіраваную на ўнутранае ўдасканаленне яго асабовасці. Далей, фармуліруючы ўжо прынцыпы этыкі самаадрачэння і этыкі самаўдасканалення, гуманіст прыходзіць да высновы: *Этика есть безграничная ответственность за все, что живет*¹⁴.

Спачуванне ўсяму жывому, суперажыванне з навакольным светам бачыцца адной з выразных дамінант светапогляду У. Гайдука. У мастацтве гэтая рыса непазбежна суправаджаецца персаніфікацыяй з’яў прыроды. Восень (верш *Падарунак восені*) прыносіць лірычнаму герою на ўспамін пажаўцелыя лісты:

Яны будуць зямельцы пасцеляй,
Яны будуць валяцца скрозь.
І ні разу яны не заплачуць,
Не папросяць: ратуй нас, ратуй...¹⁵

У *ix гаротным няўмольным лёсе* люстрыцца лірычнаму герою чалавечая доля, прамінанне жыцця. Уласна, класічны, вечны матыў і яго індывідуальнай рэалізацыі было б ужо дастаткова для нараджэння паэтычнага твора. Аднак катарсічны эфект дасягаецца ў вершы пераадоленнем драматычнага імгнення ў прыродзе, падпарадкаваннем яго ўсеадольнай плыні жыцця:

Мяне цешыць жыццё на свеце,
Што купаецца ў сонца красе,

¹³ Альберт Швейцар, *Культура и этика*, Москва 1973, с. 103.

¹⁴ Тамсама, с. 308.

¹⁵ Уладзімір Гайдук, *Ракіта*, с. 21.

Што смяецца ў радасці шчырай
 Хоць і хмары закрываюць блакіт...
 Дык ляціце, лісточкі, у вырай,
 Маіх думак вы дружбакі¹⁶.

Пазіцыя мудрага назіральніка, якому адкрыта ўся перспектыва руху і адначасова стан непасрэднага саўдзельніка, у якім балюча-пранізліва трапечуцца імгненні жыцця – менавіта ў спалучэнні, на перакрываванні гэтых планаў разгортваюцца творчыя магчымасці. Нараджаецца верш такога анталагічнага кшталту, як *Адуванчык*:

Усё прамінае, усё канец мае свой.
 Хоць сэрца хоча, каб было іначай.
 Знікаюць успаміны, быццам сон...
 У руцэ застыў, адцвіўшы, адуванчык.

І толькі дзьмухнуць, паляцяць ад нас
 Пушынкі матылёчкамі жаданняў.
 Ды зноў вярнулася вясна –
 І адуванчык ў расцвітанні.

Не той, што цвіў, й другая ўжо рука
 Трымае кветку-сонейка малое.
 І тулімся да новага цяпла,
 Якога нам ніколі не даволі¹⁷.

Другая кніга У. Гайдука, відаць, невыпадкава названая паэтам *Блакітны вырай*, пабачыла свет у 1990 годзе. Амаль дваццацігадовы паэтычны плён прадстаўлены на яе старонках – прамаўляюць надзеі, задумы, здзяйсненні, расчараванні. *Маладосць маю бестурботную*// *Першым подыхам восень кранае*¹⁸ – жураўліным ключом у блакітны вырай адлятаюць маладыя памкненні, жаданні. Да лірычнай высновы падштурхоўвае паэта развітанне з роднай старонкай буслоў:

Прага да жыцця мацней законаў.
 А жыццё кароткае, як песня.
 А жыццё аднолькава заве нас
 У вырай лётаць пакуль б'ецца сэрца¹⁹.

¹⁶ Тамсама, с. 21.

¹⁷ Тамсама, с. 13.

¹⁸ Уладзімір Гайдук, *Блакітны вырай*, с. 27.

¹⁹ Тамсама, с. 26.

Можна гаварыць пра адсутнасць сацыяльна-гістарычнай канкрэтыкі ў паэзіі У. Гайдука. Радзімаю ягонага верша з'яўляецца найперш душа з яе вечнымі агульначалавечымі клопатамі, парываннямі, актуальнымі ва ўсе часы. На заклікі быць *ветраком, бунтарным штандарам, смела ісці на распяцце* паэт адказвае:

Не! Ляпей да зямлі прыхіліцца,
Яна – маці, яна – святая
І яна ніколі не скрыўдзіць,
У сабе яна шчасце трымае²⁰.

Зразумела, рэчаіснасць сваімі вострымі вугламі раніць чуйную душу, балявы парог якой надзвычай нізкі. Немагчыма быць вольным ад соцыуму, нават жывучы на хутары і зарабляючы хлеб надзённы сваёй мазолістай далоняй. Зразумела, баляць праблемы нацыянальнага характару, што ў творчасці некаторых „белавяжан” сталіся амаль ключавымі. У. Гайдук сумленна спавядае сваю грамадзянскую пазіцыю, сваю беларускасць праз усё жыццё найперш вернасцю роднаму матчынаму слову, пакідаючы палеміку, заклікі, прамовы палітыкам ды гісторыкам. Творы грамадзянскай лірыкі тыпу *Зусім магчымае сёмае неба паэтаў...* у яго адзінкавыя:

Адчайна змагаемся за сваё існаванне,
Сварачыся між сабою, знішчаем сваю тоеснасць,
Бо так на працягу доўгіх вякоў няволі
Навучалі нас іншамоўныя беспардонныя суседзі,
Са смехам пагардлівай ласкі кідаючы
Косткі нязгоды з вялікапанскіх сталоў²¹.

Гэты верш увайшоў у трэці зборнік У. Гайдука (*Пах аернага хлеба*), што, як і папярэдні, пабачыў свет у Бібліятэцы „Белавежы”. Адкрываецца ён вершам на тэму, што лейтматывам гучыць ва ўсіх кнігах паэта:

Ты выйшла з жыта, як багіня.
П'ем з нашага жыцця крыніцы.
Трывай хвіліна, век – хвіліна,
Бо нам удосталь не напіцца²².

²⁰ Тамсама, с. 27–28.

²¹ Уладзімір Гайдук, *Пах аернага хлеба*, с. 10.

²² Тамсама, с. 5.

Бадай, няма лірыка, які абышоўся б без увасаблення ў сваёй творчасці тэмы кахання. Лірычнаму герою У. Гайдука каханне адкрывае *сэнс тварэння*, гарманізуе жыццё. З гадамі, аднак, тэма гэтая набірае драматызму: *Дзяўчыны ўжо няма // У сэрцы боль, туга*²³. У распачы вырываецца прызнанне:

Што мне птушак голас звонкі,
Як няма маёй сяброўкі,
Яе пышных валасоў
І вачэй з адценнем сінім.
Без яе не варта слоў
На паперу ў спешцы кідаць...²⁴

У гэтым выпадку верш якраз стаецца формаю пераадолення, вызвалення паэта ад вялікага болю, тугі. Катарсічны эфект дасягаецца дзякуючы нібы насуперак відавочнаму плану верша – скрушлівая рэфлексія таксама ж сведчаннем вітальнасці, вялікай сілы кахання. Метафарычна гаворачы, яна суправаджае яго, як цень дрэва.

Пачуцці ў інтымнай лірыцы ўяўляюць сабой не проста прадмет увагі ці тэму – яны самім вытокам, крыніцаю твора. У кожнага паэта ў гэтай сферы звычайна свая непаўторная стылістыка, свае „рэгістры”. Вопыт сучаснай душы, паглыблены тэмай прыроды і каштоўнасцямі традыцыйнай народнай свядомасці, абумоўлены прыналежнасцю да хрысціянскай айкумены, да еўрапейскай культуры, праяўляе сябе ў любоўнай лірыцы У. Гайдука двухпланавы. Найперш гэта песенна-інтымныя творы пра каханне, у якіх формы выяўлення псіхалагічных працэсаў сваім рытмічным малюнкам, апораю на пэўныя прыродныя, побытавыя рэаліі набліжаюцца да народнага меласу. Прыкладам можа быць верш *Сінія касачы*:

Сінія касачы,	Мінуў той добры час,
Сінія касачы,	Дзяўчыны ўжо няма.
Не сніцеся ўначы.	У сэрцы боль, туга.
	А вас шкада, шкада ²⁵ .

Палявая мята, верасы, валошкі, салаўіны пошчак, ветрык зялёны – зрокава-пахавыя, асязальныя атрыбуты, у рознай ступені ўласцівыя

²³ Тамсама, с. 30.

²⁴ *Тэрмапілы*, Беласток 2000, № 3, с. 4.

²⁵ Уладзімір Гайдук, *Пах аернага хлеба*, с. 30.

і народнай песеннай творчасці. Забяспечваецца іхнім выкарыстаннем непасрэднасць выказанага пачуцця. Аднак верш У. Гайдука, убіраючы ў сябе плён народнага светабачання, набывае новыя рысы: душэўны вопыт эстэтызуецца, паглыбляецца за кошт індывідуалізацыі жыццёвай матэрыі. Вось лірычны герой узгадвае, як разам са *шчасцем у блакіт-ненькай сукенцы* пасадзіў ён некалі дрэўцы:

Шуміць мой вяз, твая таполя.
А я зрадніўся ўжо з зямлёю,
Кожная бяроза твая постаць.
Каханне – што ж гэта такое?²⁶

Каханне, народжанае ў душы чалавечай, дынамічным люстэркам гэтае ж душы і з'яўляецца. Згодна прыгожага грэчаскага міфу, чалавек быў некалі падзелены на дзве раўнацэнныя часткі і з таго часу яны, гэтыя дзве палавінкі, раскіданыя па свеце, імкнуцца знайсціся, зноў стаць цэласнасцю. Гэта закаханым само сабою, нязмушана адкрываецца таемнае таемных быцця. Каханню падуладныя час і прасатора. Матэрыя падпарадкоўваецца гарачай стыхіі духу. Так, туга па цэласнасці, прага кахання – вялікая сіла, пра што і сведчыць здаўна любоўная лірыка.

Эпічна-ўзнёслы лад уласцівы невялікай паэме У. Гайдука *У Белавежскай пушчы*. У прыгожы, ціхі дзень восені яе героі вандруюць на лодцы, *Дзе свет нязведаны адвечнай пушчы // Дорыць душы свой супакой гаючы*/²⁷. Нібыта ў біблейныя часы вынесла іх плынь лясной рачулкі. Героі сузіраюць прыроду, а прырода добразычліва адкрываецца ім ў сваёй натуральнай прыгажосці, нават велічнасці. Момент, калі чалавек па-за спакусамі, па-за першародным грахам. Няма ў свеце зла. Ёсць вечнасць з яе справядлівасцю. Пэўная падзея разгортваецца ў канкрэтную, дэталёвую жыццёвую карціну; кампазіцыйная цэласнасць твору забяспечваецца ўнутраным адзінствам пачуцця, што прасякае твор ад першага да апошняга слова. І цалкам апраўданым бачыцца завяршэнне паэмы:

Я чуў душою, што ў гэтае краіне
Будзем з табою параю шчаслівай.
А дрэвы рэчку лісцем успіралі.
Лісцё, як матылькі асеннія, ляцела.

²⁶ Уладзімір Гайдук, *Блакітны вырай*, с. 22.

²⁷ Уладзімір Гайдук, *Пат аернага хлеба*, с. 33.

Пушча здалася першабытным раем,
А ў ёй былі мы – як Адам і Ева²⁸.

Увядзенне ў мастацкую тканіну архетыповых культурных вобразаў падрыхтавана ўсім цягам твору. Увогуле ж У. Гайдук досыць часта звяртаецца ў сваёй творчасці да універсальных сімвалічных матываў (Арахна, Рубікон, Галгофа).

Апошнім часам у беларускі літаратуразнаўчы ўжытак шырока ўваходзіць новая тэрміналогія і сярод яе дэфініцыя топас, як скразны вобраз, характэрны для цэлай культуры таго ці іншага перыяду альбо пэўнай нацыянальнай літаратуры. У беларускім прыгожым пісьменстве слухна звяртаецца ўвага на дамінацыю топаса зямлі. Думаецца, што паэтыка У. Гайдукі якраз у значнай ступені прачытваецца праз параметры гэтага агульнабеларускага топаса.

Пра творчую сталасць, прафесіяналізм У. Гайдукі сведчыць тое, што адной з галоўных тэм яго апошняга зборніка з'яўляецца таемнае таемных – творчы працэс, у гарніле якога адшукваецца *гармоніі закон у новай форме*. Паэт пераканаўча сцвярджае, што *Паэзія – душы гарэнне*²⁹.

STRESZCZENIE

Artykuł jest poświęcony analizie twórczości Włodzimierza Hajduka, członka białoruskiego w Polsce Stowarzyszenia Literackiego „Białowieża”. Poezja jego akumuluje w sobie wartości tradycyjnej świadomości ludowej w powiązaniu z pierwiastkami ogólnoludzkimi, uniwersalnymi. Dominantę stanowi liryka pejzażowa, intymna i filozofująca. Zwrócono uwagę na jego poszukiwania harmonii, dróg scalenia świata materialnego ze światem duchowym. Cechą charakterystyczną poezji W. Hajduka staje się coraz bardziej widoczne w niej wielbienie życia, otaczanie go szacunkiem, podobnie jak to czynił A. Schweitzer, znany humanista, wyznawca etycznej filozofii życia. Poeta aktywnie wykorzystuje takie środki wyrazu artystycznego jak epitet, metafora, porównanie, dzięki czemu wiersz jego staje się medytacyjny i sugestywny.

²⁸ Тамсама, с. 35.

²⁹ Тамсама, с. 31.